

Ibériai problémák

Százötven év óta reng a föld Hispániában. Az ibériai félsziget délövi hegy-völgye, a biscayai öböl öntözte rokontalan, ősi baszk föld, a spanyol Levante, a Sierrák vad görgetegei, a grandok kastélyai körül a történelmi kertek, Castilia, Navarra, Katalonia — másfélszázad óta egyetlen vérző aréna. Spanyolország a jó Cid-vitéznek, a csattanó castagnetteknek, koldusoknak, telivér bikáknak, picadoroknak, dohánygyári, elveszejtő szemű szép Carmeneknek, hidalgóknak és anarchistáknak hirhedt hazája. Multjából idefénylik a mórok építészete, Cordoba és mesés kincsű arab könyvtárak emléke, tudós zsidó orvosok bölcsessége, a félkarú Cervantes búsképű lovagja, Goya és El Greco színei; tegnapjából ide feketéllik Torquemada és az isten kutyaának (domine canes), a dominikánusoknak sötét sivatag uralma, Izabella és Ferdinánd autódaféinak kormos máglyatüze, a nagy ármádia és a Pireneusok népének, a nyomor álmodozóinak egész újkori történelme, 1808-tól, az aranjuezi napoktól az estramaduri napokig, IV. Károlytól az ebrói áttörésig.

Százötven év óta reng a föld az Atlanti-óceán és a Földközi-tenger között szélesen lenyúló híd-országban; híd ez az ország Európa nyugata és Afrika homokja között, híd Párizs fénye és Afrika napja között. Híd-föld áthidalhatatlan tátongó társadalmi szakadékokkal, osztályerők pokoli ellentéteivel, melyen belül gonoszul és konokul csillogó neveket szitkok és szennyek árja úzótt századokon át mindhiába, szakadár pártok fegyelmetlen hadai harcoltak a sötétben ragyogó nemzeti történelem vércsaforráiban, merénylők és holt lelkek kiégett katlana volt ez a függő híd bús évszázadokon keresztül. És jött egy nap és ez a föld csodákat látott.

Nem kút vízében foszforeszkáló égi tüneeményt, pásztorlányka szerelmes mennyei vízióját; itt egy nép sohanemlátott csodát művelt önmagából.

Spanyolország, Európa roppant félszigetének végső nyúlványa, ez a Délfok, kiesett a történelemből; nem geográfiai adottságainál fogva, mert e tekintetben éppenséggel szerepre hivatott; hanem uralkodó osztályainak, a föld legtunyább, legostobább és legögösebb, papi falanxaival körülbástyázott nemessége miatt, amely templomos, máglyás középkorból, az inkvizíció napjaitól a mai napig őrizte feudális osztályhelyzetét, az országot és népét pedig történelmi kuriózumként bebalzamoszta e feudális, anakronisztikus távlatokba. A nép ökörként élt, és sokszor, de hiába lázadozott, akár az állat. Egé-

szen a mese hihetlenségéig ért itt a ragyogás és a nyomor, túl romanticizmuson, képzeleten felüli mélységben és magasságban, el egészen az antiszociális állam megvalósult utópiájáig. Maga a túlélő középkor volt ez, elfeledett ország, a történelmi fejlődés elfelejtette ezt a földet és más utakon kereste Európa jövőjét. A nemesség itt 1930-ig olyan sötét hatalom volt és hatalmával úgy állt a látóhatáron, hogy az érlelő nap legkisebb sugara sem hatolt le a földre.

Egy községi választáson, 1931 tavaszán, a nép a köztársaságot választotta államformájául; százötven évig mégsem hiába rengett a föld, voltak lappangó erők, amelyek eljuttatták a nép vérebe a felvilágosultság magvait. A köztársaság kezdett Európa lenni; de előbb volt Primo de Rivera, börtön, marokkói hadjárat, inkvizíció a szabad gondolat ellen, börtön és újra börtön; azután a monarchia alatt példátlanul állóan a köztársaság megalakulása; a köztársaságot tudósok, orvosok, ügyvédek, filozófusok kormányozták; a köztársaság gyenge volt és a rémült reakció eltolta helyéből a filozófusok kormányát; a nép visszahozta őket, mert földet osztottak, betűt terjesztettek, a nép rombolta a templomokat és üldözte a papokat, akik nem tanították meg őket a betűvetésre, hogy ne tanulják meg az írott gondolatot, hogy ne lássák Európa fényeit, eszméit, demokráciáját. Amikor pedig a köztársaság demokráciája már átfogta a nép törzsét és életes nedveivel emelni kezdte az országot, akkor elkövetkezett 1936 július 18-ika.

Ezen a napon indultak meg Marokkóból a hazaáruló tisztek vezetésével Madrid felé a mórok és kabilok, akik azóta is ölik a spanyol népet, a körmenetek és szentképek rajongó népét. A spanyol nép milliónyi páriája, higanybányák csákányosai, andaluziai parasztok, katolikus baszkok, barcelónai munkások, Carmenek és Micaélák egyszerre ocsúdtak-ébredtek és percek alatt robbantották fel a köztársaság védelmében — örök időkre szóló szilajsággal és szenvedéllyel — a rabságot, a spanyol hűbéri állam fenyegető kísértetét. Pusztá kézzel rohamozta meg a nép mindenütt a torlaszokat, a laktanyákat, a halált, mert inkább meghalni voltak készek, mintsem élni a hazaáruló, lotyó „nemzetiek” klerikális-feudális hazátlan bítang országában, a hullaspekulánsok és karrierista tábornokok bérgyilkos bandájában; pusztá kézzel rohantak tehát és védelmezték életüket, függetlenségüket, szabadságukat, a kivívott szabadságot, emberségüket.

Soha ilyen tüzet, ilyen lángolást, ilyen harcot nem látott a vén világ. Századok erjedő, elfojtott mustja forrta ki magát a nép halálmegvető bátorságában, amikor emberi életet ígérő, iskolákat nyitó, agrárreformot hozó, földosztó köztársaság védelmére, isten nevében és a népfelség nevében pajzsul a tulajdon csupasz mellét szegezte szembe a nép a fasizmus spanyol csibészeinek fegyvereivel.

Olyan korban élünk, amikor örültek tartanak kényszerzubbonyban népmilliókat. Az örület vonzó és varázslatos és mint a vadak mágusa primitívvül és bővölően transzba meríti a homályba üzött agyakat, elszabadult koboldok kábítanak és földrészünk, e zülölt és bomlott prostituált, ájult kéjjel dől nászba a tőkésrend hibbant s már gyógyíthatatlan zürzavarban szenvedő végső védőváraival, a fasizmussal, az örülettel, amelyben nincs rendszer. Ha régebben kevés észszerűség kormányozta a világot, ma a világ nagy részét háborodott agyak kergetik, lavinaszerűen, egy mindent elsőprő kataklizma felé. A spanyol nép megálljt parancsolt, mert élni akar, hiszen most lépett csak be a nemzetélet előcsarnokába, megállt a vártán és úgy állja a harcot a mocsári lidérccel, századunk e bűzhödtt szellemi termékével, a fasizmussal és a nemzeti szocializmus stricijeivel szemben, mint soha senki még! Ezek mind mártírok, ezek a spanyolok, akik meghalnak; értünk halnak meg, hogy mi ne legyünk rothadó tevényei a fasizmus szolgarendjének. Ezért hát ismerjétek meg az igazságot.

Egész Európában Spanyolország vezetett az írástudatlanság terén, a népnek több mint fele nem tudott írni-olvasni; 40.000 pap és szerzetes gondoskodott róla, hogy a spanyol népnevelés a legelmaradottabb legyen Európa nemzetei között. A százmillió font vagyonnal rendelkező egyház — a földbirtokos nemesség és a hadsereg szövetségese — a legnagyobb irányító hatalom volt az ország közgazdaságát, polgári életét, politikáját illetően is. Az egyház volt az állam legnagyobb kapitalista vállalata. Totálisan uralkodott az államélet fölött. A lakosság egy százaléka tartotta birtokban az egész földterületnek felét, míg a népesség negyven százaléka teljesen Földnélküli Jánosokból állott. A megművelhető 45 millió hektár földből csupán 17 millió hektárt vettek művelés alá (ennyire volt szüksége a nemességnek), ebből hét és fél millió volt a nagybirtokos magánosok kezén; 38 báró, márk, gróf és herceg félmillió hektár föld fölött volt korlátlan úr. Így érthetővé válik, hogy a földkérdés megoldása volt a köztársasági kormány munkatervének egyik sarkalatos pontja. Érthető, hogy Alba herceg és Romanones grófék kékvérű társai a felkelő hadsereg oldalán ágnak a

fasizmus diadaláért, mert ez biztosítja tovább is uralmukat a spanyol földön. A középkori hűbéri országrendet akarják fenntartani egy dicstelen hadsereg zászlótlan fegyvereinek oltalma alatt.

Spanyolország katonai ereje és szervezete — hasonlóan a földbirtokrendszerhez — anarhikus volt. Hétszáz tábornok unta a köztársaság szabad levegőjét 1931 után, 21.000 tisztje volt a hadseregnek, minden tisztre hat közlegény jutott a puccs kitörése idején. A köztársaság első feladatai közé tartozott, hogy a monarchia eme súlyos, haszontalan, ragyogóan élőködő terhétől megszabadítsa a népet. A nyugdíjazott tisztek természetesen együtt mentek később a mórokkal, az idegenlégió sőpredékével, olasz pilótákkal, rázedett olasz parasztgyerekekkel Madrid ellen. A spanyol hadsereg majdnem teljes egészében zsoldos katonaságból állott, ezek a zsoldosok, a nép verejtékén hizott katonák, szövetkeztek a fasiszta bérencek bandájával, hogy kiirtsák apáik testvéreit, gyermekeit a földről és a torlaszokon zászlók alatt álló munkaslányok mellét szuronnal hasítsák fel.

Velük ment a csendőrség, a civilgárda, a karlisták és a falangisták, és ellenük az egész spanyol nép.

A nép ebben a korszerűtlen, korcs, feudális, csökevényes és csökönyös országban európai mérték szerint ázsiai nyomorban, tudatlanságban és rákényszerített lustaságban élt. Imádkozott és átkozódott; forradalmat szított, de forradalma szertelen volt, rendszertelen, minden megmozdulása földrengésszerű, szenvedélyes, mint az ámokfutó menekülése, utána tespedésbe merülés és még sötétebb elnyomatás, nyomor és börtön jött.

Spanyolországban nem fejlődött ki a burzsoázia, a nagypolgárság, sem a középpolgárság, amely a kapitalista termelőrend legfontosabb pillére és hordozója; a fejlődés menetének bizonyos törvényszerű foka és letéteményese egy nagy korszak művelődésének és a polgárosodás folyamatának, a tudományok meghatározója és irányadója a vele azonosult időben. Spanyolországban nem lévén középpolgárság, az európai fejlődés irányvonalát meghatározó tényező, az állam természetesen elmaradt a népek országútján. A kapitalizmus hajnalán Spanyolország kereskedelmét és iparát a félsziget akkori hódító népe, a mohamedán mórok és az ott letelepült igen magas kultúrájú keleti zsidóság tartotta a kezében. Fejlettség tekintetében ez a kereskedelem a történelmi újkort megelőző évtizedekben vezetett Európa piacain. A mórok és a zsidók kiűzése után gazdátlaná vált a virágzó kereskedelem, a gazdaságot a spanyol bárkáktól az angol gályák vették át. Spanyolország „úri” ország

volt, a világ leghitványabb, legbourbonosabb, legkékvérűbb nemessége élt itt a legmagasabb szférákban, levegőtlenységben, gyökértelenségben, hazátlanságban; ez a gögös, buta, kényúri arisztokrácia töltötte be a spanyol földet. Az ő kezében élt tetszhalálhoz hasonló életet ez az állam, amely a századok folyamán mind mélyebbre süllyedt, harmadrangú ország volt, Európa mappáján színtelen folt. Holott az ország földjén óriási területek álltak megműveletlenül, bányái kihasználatlanul, kohói fűtetlenül, hajói üresen, mezőgazdasági tekintetben a leggazdagabb országgá lehetett volna fejleszteni, szénbányái, higanya, arzén és vasérctelepei a legnagyobb ipari állam lehetőségeit rejtik magukban. Ide azonban legfeljebb, ha a kalmárkodó angol tőke került és nyitott tárnákat a föld belseje felé, hogy a spanyol nép földjén gazdagodjék. (Az angol érdekeltségű bányák játszák ma is a főszerepet az angol kormány spanyol-politikájában és osztályérdekből Franco kormányát segíti Chamberlain kormánya, tudván hogy a köztársaság nemzeti vagyonszerűen a nép tulajdonába juttatja a spanyol hegyek kincseit.)

A spanyol nemesség azonban felelőtlenül élt és pusztulni hagyta a föld értékeit; kékvérűségének nem volt szüksége bányára. E földön papok uralkodtak, donok, márkik.

A nép hívón és bután, szentül és hitetlenül élt, anarchisták és csodatevő búcsújáró helyek között verejtékezett és tombolt az

arénaiban. Az aréna — ez az övé volt, nemes bikák és nemes hölgyek között ülhetett és üvölthetett a porond felé —, ez volt a népe, mint ópium a kínai kulié, hogy eszméletlenül hajtsa fejét igába s hogy szórakozzék és buja öröm lepje meg álmában. Olyan ez, mint a totem a tasmániainak, fétis és narkotikum, bűvölet és kábulat, szurrogátum, amely minden hiányzót helyettesít; primitívül hat, de hatékony s oly módszer, amely pótolhatatlan s mindig előidézhető alluviális mély ösztönökből, olyan mint a fasizmus mákonya az olasz paraszt számára, hogy a tűzijáték komédiája elhallgattassa, olyan mint a hülyülésig hevített és politikai eszközül alkalmazott antiszemitizmus homokja az európai ember szemében, hogy szórakozzék és hallgasson, lelje örömét az antiszemitizmusban, ebben a narkózisban és szuggesztióban, mely primitívségében alatta marad a tasmániai totemnek is és mint narkózis nem éri el a spanyol bikaviadal tudományos dózist. Mindez arra való, hogy a valóság könnyörtelen igazáról elhárítsa a figyelmet.

Ha a szem felnyílik a valóságra, földindulás jár a nyomában, mint a spanyol nép szabadságharca mutatja példaként és fenyegetően, Európa értékhamisító sipistái felé.

Fekete Béla

(Megjelent a „HÍD” 1938 szeptemberi számában)

STIH ZRIJE

*Forr a dalom
csupa rímes, csengő-búgó
versem zengő-zúgó
forradalom.*

*Verseml zihál,
vad sírás szakad ki torkán,
bömböl mint az orkán
s halált szítál.*

*Gyilkos a vers lángja,
de ahol szállt a dal gyújtó üszke,
himnusz harsog ott az új világ büszke
hasadó hajnalára.*

KRLEZSA MIROSLÁV

Fordította: Somorja Sándor, megjelent a „HÍD” 1937 júniusi számában.